
SIYASİ PARTİLER VE TÜRKİYE'DE PARTİ İÇİ DEMOKRASİ SORUNUNA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Mehmet TAN*
Yeter ÇİÇEK**
Hatike KOÇAR***

ÖZET

Günümüzde siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Halkın yönetime katılmasının ve yönetenleri belirlemesinin aracı olan siyasi partiler üstlendikleri bu görevle demokrasinin siyasal hayata yerleşmesini sağlarlar. Parti içi demokrasi ise tam bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bir siyasi parti kendi içinde demokrasiyi uygulayamıyorsa bunu temsil ettiği ülke bazında uygulaması da pek gerçekçi olmayacaktır. Dolayısıyla parti içinde demokrasinin varlığı partilerde demokratik bir yapının ve etkin bir katılımın oluşmasına da katkıda bulunur.

Bu kapsamda çalışmada; demokrasi, siyasi partiler ve parti içi demokrasi hakkında genel bilgiler verilmiş olup, parti içi demokrasinin Türkiye ölçeğinde sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda ülkenin en önemli siyasal sorunlarından biri olan parti içi demokrasinin önündeki engellerin nasıl aşılabileceğine dair ortaya konulan önerilerde çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Siyasi Partiler, Parti İçi Demokrasi, Türkiye

*Yrd. Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

**Arş. Gör., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

***Doktora Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü.

POLITICAL PARTIES AND SOLUTION PROPOSALS ABOUT THE INNER PARTY DEMOCRACY PROBLEM IN TURKEY

ABSTRACT

Political parties have become one of the prominent items of our democratic live in our time. Indeed, the political parties as instruments which sustain the participation of society in public administration and help them determine their own administrators procure that the democracy could find a place in political life. Inner party democracy reveals itself at this point as well. If a political party doesn't apply democracy inner platform, it can't practice this throughout the country in realistic terms. Hence, the existence of inner party democracy contributes in the emergence of a democratic structure and an effective participation.

In this context, general information about democracy, political parties and inner party democracy was given in this study, and then the problems of inner party democracy in Turkey was tried to be determined. Following this, the suggestions on how the obstacles for inner party democracy, which is one of the biggest political problems in Turkey, could be removed will be added up the aim of this study.

Key Words: Democracy, Political Parties, Inner Party Democracy, Turkey

GİRİŞ

Kısa zamanda birçok ülkede demokratik hayatın vazgeçilmez unsuru haline gelen, çağdaş anlamda demokratik siyasete damgasını vuran siyasi partilerin, tarihi süreçte çok uzun bir geçmişinden söz etmek mümkün değildir. Siyasi partiler günümüzde demokrasi ile işlerlik kazanırken, demokrasinin ise siyasi partilerde yaşam alanı bulması her ikisinin karşılıklı etkileşimin kaçınılmaz olduğunun göstergesi olmuştur. Her iki kavramında ortak noktası olarak parti içi demokrasi kavramı çalışmanın temel vurgusunu oluşturmaktadır.

Yüz elli yıllık bir geçmişe sahip olan demokrasinin işleyişine hız kazandıran siyasi partileri, belli siyasi düşünceler çerçevesinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp bu kuruluşlardan özgürce ayrılabilirdikleri siyasi örgütlenmeler olarak tanımlamak mümkündür. İki bin beş yüz yıllık bir geçmişe sahip olan demokrasi kavramı en yalın anlamıyla, kendi başına bir amaç olmamakla birlikte, birey ve grupların değerlerini serbestçe üretebildikleri bir platform olarak tanımlayabiliriz (Erdoğan, 1998: 279). Bunlardan hareketle yukarıda tanımlanan her iki kavramı da tamamlayan parti içi demokrasi kavramı ise, en kısa tanımıyla siyasi partilere demokrasiyi yerleştirmek ve bunun sürekliliğini sağlamak olarak ifade edilebilmektedir.

Çeşitli ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de demokratik hayatın önündeki temel sorun, siyasi partilerin demokratik niteliği tam olarak kazanamamış olmalarıdır. İşte bu çalışma genel anlamda parti içi demokrasi hakkında bilgiler vermektedir. Çalışma özelde ise dünyada demokratik kuruluşun öncüleri olan siyasi partilerin Türkiye ölçeğinde, parti içi yapılarının demokrasi noktasında mevcut durumları ve parti içi demokrasinin Türk partilerinde gelişmemesinin önündeki engeller ve bunları ortadan kaldıracak öneriler yer almaktadır.

1.DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi gerek geçmişte gerekse de günümüzde hiç kuşkusuz üzerinde en çok tartışılan konuların başında gelmektedir. Çeşitli dönemlerde ve zamanlarda değişik anlam ve şekillerde tanımlanmış ve de kullanılmıştır.

Demokrasi kelimesinin kökeni, eski Yunancadaki demos yani halk ve krotos yani yönetim kelimelerinin birleşmesi sonucunda ortaya çıkmış olan bir kelimedir. Birçok düşünürün farklı biçimler de tanımladığını belirtmiştik. Halkın iktidarı halk tarafından yönetim, çoğunluğun iktidarı gibi pek çok şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır (Ökmen, 2008: 21). Demokrasinin halkın yönetimi tanımından anlaşılacağı üzere mantık olarak doğrudan demokrasiden yana olsa da günümüz toplumlarında bir ideal durumdan öte anlam taşımamaktadır. Bu sebeptendir ki demokrasi aslında, eşitlik ilkesi temelinde yapılmış olan seçimlerle, siyasi iktidarların belirlendiği yönetim biçimi olarak tanımlanabilmektedir (Çelik ve Aksan, 2011:189).

Demokrasinin farklı tanım ya da tanımlarına daha yakından bakmak gerekirse; en genel olarak demokrasi halk iktidarındır. Oylar ile değişen halk iktidarı şeklinde tanımlanabilir. Tarihsel gelişim süreci içerisinde ortaya çıktığı ve gelişim gösterdiği koşullara baktığımızda toplumlar için bir amaç olmaktan

çok araç olarak kullanıldığını görmekteyiz. Demokrasi sözlük anlamı ile halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlansa da gerçek hali ile halkın kendini yönettiği uygulama tarihsel süreç içerisinde pek yaşandığı görülmektedir. W.Churcill'ın demokrasi konusunda yaptığı değerlendirmede demokrasi berbat bir rejimdir, ama rejimlerin en az berbat olanıdır. Şeklinde tanımlama yaptığını görmekteyiz (Kapucuoğlu 2004: 3).

Demokrasi denilince ilk olarak akla Atina uygulanan şekli ile akıllara geldiğini görmekteyiz. Bu uygulamaya baktığımızda ise, halk bir meydana toplanmakta ve aldıkları kararlar doğrudan yöneticilere iletilmektedir. Bu uygulama ilk demokrasi uygulaması olarak kabul edilmekte bununla beraber toplantılara sadece belirli bir yaşın üzerindeki erkek vatandaşların katılma hakkı kabul edilmekte ve kölelerin ise aynı hakka sahip olmadığı görülmektedir (Tunç, 2008: 116). Atina da uygulanan demokrasi de eşitlik, oy hakkı, söz hakkı gibi kurallar bulunmasa da, burada uygulanan yönetim “tek kişinin yönetimde mutlak ve sınırsız söz sahibi olması” gibi özelliklere sahip değildir (Giritli ve Sarmaşık, 2006: 115-116).

Aristo'da demokrasi kavramı üzerinde durmuş ve bu kavramı açıklamaya çalışmıştır. Demokrasiyi kişilerin oligarşik eğilimlerini engelleyen bir yönetim biçimi olarak tanımlamıştır. Locke ve Alain ise demokrasiyi halkın yönetimi karşı gelebilmesi ve karşıt politikalar uygulayabildiği bir yönetimi şekli olarak tanımladığı görülmektedir. Lincoln ise demokrasiyi halkın halk tarafından halk için yönetilmesi şeklinde tanımlamıştır (www.todaie.edu.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=1041&dergi=3, 8.12.2015).

Demokrasinin iki temel ilkeye dayandırıldığı bütün kavramsal tanımlamalarda görülmekte ve bu iki ilke zorunlu referans noktası olarak kabul edilmektedir. Bu iki temel ilke, eşitlik ve özgürlük (Pustu, 2005: 122).

- **Eşitlik ilkesi:** Eşitlik demokrasinin temel değeridir. Hukuk karşısında bütün bireylerin eşit kabul edildiği bir değerdir. insan olmak bakımından eşit siyasal değerde olduğunu ve bireyler arasında ayırım yapılmaması gerektiğini, herkese eşit muamele edilmesini ve siyasal yönetim sürecine katılma noktasında da bütün toplum üyelerinin eşit derecede söz sahibi olmasını ifade eder.
- **Özgürlük:** Özgürlük bireyin eylem olanaklarının, kişinin engellenmemesini ifade eder fakat burada kasıt edilen özgürlük sınırsız özgürlük değil başkasının özgürlüğünün başladığı yere kadar geçerli olan özgürlüktür. Özgürlük, insanın insan olmasından kaynaklanan ve doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerine-düşünce, inanç ve ifade- sahip olmasını ifade eder.

Sonuç olarak, tarihsel sürece baktığımızda toplumların gelişme seviyelerine bağlı olarak demokrasi kavramına farklı anlamlar yüklenmiş ve demokrasinin farklı şekillerde tezahür ettiği görülmektedir. Egemenliğin kullanılması şekline göre de demokrasi türleri, doğrudan demokrasi, temsili demokrasi ve yarı doğrudan demokrasi uygulaması olarak sayılabilir (Tunç, 2008:116).

- **Doğrudan Demokrasi:** En genel tanım olarak halkın egemenliğinin bizzat aracı olarak kullanılması şeklinde tanımlanabilir. Köken olarak ise halk egemenliği ve egemenliğin devredilmezliği teorisine dayanır. Bu teorisin temeli ise Rousseau'nun sosyal sözleşme doktrinine ve

egemenliğin devredilmezliği kuramına dayandırılmaktadır. Doğrudan demokrasi uygulamasında devlet için gerekli tüm kararlar bizzat halkın kendisi tarafından alınmakta ve demokrasi idealine en yakın sistem olarak değerlendirilmektedir, fakat artan nüfus göz önüne alındığında bu sistemin pratikte uygulanma olanağı pek de mümkün olmadığı görülmektedir. Günümüzde doğrudan demokrasi uygulama alanı olarak sadece İsviçre'nin birkaç kantonunda (Glaris, Unterwald, Appenzell) uygulanmakta olup oldukça sınırlı düzeydedir (Gözler, 2006: 115-116).

- **Temsili Demokrasi:** Millete ait olan egemenlik yetkisinin milletin seçtiği temsilciler aracılığı ile kullanılması olarak tanımlanabilir. Temsili demokrasilerin temel aracı ise seçimdir. Seçmen ile temsilci arasındaki bağ seçimden seçime kuruluyor gibi görünse de çeşitli şekillerle halkın katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Temsili demokrasinin temel dayanağı ise milli egemenlik teorisidir. Temsilci, ise sadece seçildiği bölgenin değil, tüm milletin temsilcisi durumundadır. Temsili demokrasi uygulayan ülkelere örnek ise Türkiye, Almanya, İngiltere, Japonya, ABD, Hollanda verilebilir (Tunç, 2008: 117).
- **Yarı Doğrudan Demokrasi,** egemenliğin halk ile temsilcileri arasında paylaştırılmış olan bir demokrasi çeşididir. Yarı doğrudan demokrasi türünde egemenliğin kullanım yetkisi halkın seçtiği temsilcilere bırakılmış olması sebebiyle temsili demokrasi, referandum gibi araçlarla seçmenlerin egemenliğin kullanılması ile doğrudan katılmaları bakımından ise doğrudan demokrasiye benzetilmektedir. Bu bağlamda yarı doğrudan demokrasinin temsili ve doğrudan demokrasinin birleşimi olduğunu söyleyebiliriz. Yarı doğrudan demokrasi halk egemenliğe; referandum, halk vetosu, halk teşebbüsü ve temsilcilerin azli yollarıyla doğrudan katılım göstermektedir. Günümüzde ise yarı doğrudan demokrasi İsviçre ve İtalya ülkelerinde görmek mümkündür (Tunç, 2008: 117).

Günümüzde ise demokrasinin yönelimleri noktasında cumhuriyetçi ve liberal yaklaşım olarak belirtilebilir. Kısaca bu yaklaşımları ana hatları ile ele almak gerekirse; bu iki yaklaşımın ayrıldığı temel nokta süreçlerin işleyişinde kendisini gösterir. Liberal anlayış; bu işleyişi devleti toplumun çıkarları ekseninde şeklinde programlamaktadır. Devlet kamu yönetimi mekanizması ekseninde şekil alırken siyasetin görevi ise, toplumsal özel çıkarlar için devlet karşısında toplumun toparlanmasıdır. Cumhuriyetçi anlayış ise; siyaseti daha çok toplumsallaşma süreci olarak ele almaktadır. Özet olarak toplumlarda güçlü bir demokrasinin varlığı için; bilinçli ve üreten vatandaşlar var olmalı, akılcı ve katılımcı bir siyasal yapılanma olması gereklidir (Aksan, Çelik, 2011: 6).

Demokrasinin temel niteliklerine kısaca değinmek gerekirse (Gözübüyük, 2002: 10-11);

- Egemenliğin kullanılması,
- Güçler ayrılığı,
- Siyasal partiler,
- Seçimler,
- Kamu özgürlükleri olarak belirtilebilir.

Demokrasi kavramı kadar önemli olan başka bir kavram vardır o da parti içi demokrasi kavramıdır. Çünkü demokrasi partiler eliyle işlemekte olup demokrasilerde var olan aksaklıklar siyasi partiler vasıtası ile incelenip çözüme kavuşturulabilir. Parti içi demokrasi konusu demokrasinin nasıl işlediği noktasında ayrı bir önem arz etmektedir. Siyasi partiler kendi işlerinde demokrasiyi sağlıklı bir şekilde işletebiliyorlarsa ülkede de demokrasiyi sağlıklı şekilde işletebileceklerdir (Türköne, 2003: 268). Tüm bu açıklamalardan sonra aşağıda parti içi demokrasi kavramı konusu daha ayrıntılı boyutu ile ele alınmıştır.

2.SİYASİ PARTİ VE PARTİ İÇİ DEMOKRASİ

Modern demokrasilerde yönetilenlerin yönetime katılabilmeleri esas itibariyle siyasal partiler aracılığıyla gerçekleşmektedir. T.C. 1982 Anayasanın 68. maddesi “Siyasi partiler siyasal hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.” cümlesiyle siyasi partilerin demokrasi noktasında etkinliğini ve uygulamasının vazgeçilmez olduğunu göstermektedir (Tezcan, 2013: 37). Bu anlamda demokrasilerin sağlıklı işleyebilmesi için siyasi partilerin etkin katılımı zorunludur. Eğer bir parti kendi içerisinde demokratik değerlere sahip değilse ya da kendi içerisinde demokrasiyi işletmiyorsa seçimleri kazandığında ve hükümete geldiğinde o siyasi partiden demokrasiyi geliştirmesini ve kurumsallaştırmasını beklememiz mümkün değildir (Yaman, 2014: 25).

2.1.Siyasi Parti Tanımı

Siyasi partiler günümüzdeki anlamlarıyla 19. yüzyılın ortalarına doğru ortaya çıktığı görülmektedir. Modern anlamdaki siyasî partilerin ise Fransız Devrimi sonrasında oluşmaya başladığı bilinmekte olup, önce Avrupa’da, sonra da dünyanın diğer bölgelerinde çeşitli siyasî görüşlere sahip kişiler resmen bir araya gelerek örgüt kurmaya ve yapılan seçimlerde bu örgütler topluca ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olma hakkını kazanmaya başlamışlardır. Bununla birlikte günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş en eski partiler arasında 1830’larda İngiltere’de kurulmuş Muhafazakâr Parti ile aynı dönemlerde ABD’de kurulmuş Demokratik Parti’yi örnek göstermek mümkündür. Türkiye’nin en eski partisi ise 21 Mayıs 1889’da İttihat-ı Osmanî adı altında padişah II. Abdülhamit’i tahttan indirmek amacıyla kurulan dernektir. Sonradan İttihat ve Terakki Cemiyeti adını alan bu örgüt II. Meşrutiyet’in ilanının ardından 1908 tarihleri arasında toplanan kongresinde siyasî parti haline geldiğini ilan etmiştir (Kuş, 2010: 9).

Siyasi partilerin tanımı konusunda ise tek bir yaklaşım öne sürmek söz konusu değildir. Bu konuda birçok tanım doktrinde yer almakta, her biri gerek teşkilat/örgüt yapıları gerekse fonksiyonları ve gerekse de iktidara gelme yöntemleri bakımından farklılık göstermektedir. Siyasi partileri halk desteğini sağlamak suretiyle iktidara gelme yöntemi olarak belirten Özbudun’a göre, “Halkın desteğini sağlamak suretiyle devlet yönetimini ele geçirmeye veya sürdürmeye çalışan, sürekli ve istikrarlı bir örgüte sahip siyasi topluluklar” olarak ifade edilmektedir. Ancak halk desteğinin sağlanmasının demokratik olmayan yöntemleri de olabilir. Bundan hareketle siyasi partiler için salt halk desteği yeterli olmayıp, bu desteğin demokratik yöntemlerle oluşturulması ve

demokrasinin sürekliliğinin de istikrarlı bir şekilde sağlanması gerekmektedir (Özbudun, 1974: 4, Gökçe, 2013: 68).

Ayrıca Kapani siyasi partilerde örgütsel yapıya vurgu yaparak siyasal partileri, “*bir program etrafında toplanmış, siyasal iktidarı elde etmek ya da paylaşmak amacını güden, sürekli bir örgüte sahip kuruluşlar*” olarak tanımlamaktadır (Kapani, 1995: 160).

Odyakmaz ise siyasi partileri çok kısa olarak “*iktidarı ele geçirmek amacı güden ayrı bir statüye sahip özel dernekler*” olarak belirtmektedir (Odyakmaz, 1996: 234). Demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan siyasi partileri geniş bir anlamda ise; belli bir dönem veya kavram olarak siyasi iktidarı elde etmeyi ve buradan aldığı gücü kullanmayı hedefleyen, bunu gerçekleştirmek içinde iç içe olduğu halkın tamamının ya da çoğunluğunun desteğini demokratik seçim yolu ile sağlamaya çalışan, ülke genelinde teşkilatlanmaya gitmiş bir sürekli siyasi kurum ve oluşum olarak tanımlamak mümkündür (Şafak, 2012: 3).

Yukarıdaki tanımlamalardan sonra mevzuatımızdaki siyasi partiler ile tanımlara bakılacak olursa, 1961’den önceki anayasalarda siyasi parti tanımı yer almamaktadır. 1961 anayasasında ise siyasi parti kavramı 56 ve 57. maddelerde ilk kez yer almış, ancak aynı anayasada siyasi parti tanımına yer verilmemiştir. 1982 anayasasının ise 68 ve 69. maddelerinde siyasi parti düzenlenmiş fakat tanımına yine yer verilmemiştir (Türk, 2009: 18). Anlaşıyor ki tanım konusu ilgili kanuna havale edilmiştir. Bu kapsamda siyasi partilere ilişkin ilk kanuni düzenleme olan 13.07.1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasi Parti Kanununun (SPK) 1. maddesinde siyasi partiler; toplum ve devlet düzenini ve kamu faaliyetlerini, TBMM üyeliği ve özel kanunlarına göre mahalli idareler yolu ile ve belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışma amacını güden programı açık olan kuruluşlar olarak tanımlanmıştır. 22.04.1983 tarih ve 2820 sayılı SPK’nın tanım başlıklı maddesinde ise siyasi partiler; anayasa ve kanunlara uygun olarak; milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanmış tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (SPK, md. 3).

Tanımında her ne kadar bir birlik sağlanamasa da günümüzde siyasi partiler, demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak demokratik hayat içerisinde varlık bulan ve diğer taraftan yurttaşların kendileri gibi düşünen/hisseden kişilerle buluşmalarını sağlayan bir örgütlenme olmaktadır. Ayrıca halkın seçimler dışında da siyasal olanla/alanla ilgilenmesini sağlayan demokratik seçimin kendini gösterdiği etkin bir siyasal katılım aracı olmaktadır. Demokratik seçim ve seçim sistemleri ile birlikte siyasal partiler toplum içerisinde kendini gösteren, iktidar yarışı içerisinde kendilerine yer edinmek isteyen ve kendi farklılıklarını dillendiren grupların seslerine kulak veren bir yapıya da işaret etmektedir. Aynı zamanda muhalefette olan grupların da bir gün iktidarı ele alabilme ve kendi düşünce ve projelerini hayata geçirebilmede en önemli sacayaklardan birisini oluşturmaktadır. Bu anlamda siyasi partiler çoksesliliğin, farklılıklara saygının ve uzlaşma/uzlaşmama

özgürlüğü çerçevesinde birlikte yaşamının en güzel örnekleri olarak günümüzde karşımıza çıkmaktadırlar (İnan, 2014: 20-21).

2.2.Parti içi demokrasi Kavramı

Parti içi demokrasi hakkında yapılan tanımlarda ortak vurgunun parti içinde demokratik kuralların hayata geçirilmesi ve parti içi demokrasi kavramından kısaca anlaşılması gerekenin partinin iç işlerinde demokrasinin uygulanması olduğu yönündedir. Bu noktada Tuncay (1996; 52) parti içi demokrasiyi; *“Siyasi partilerin örgüt içi düzenlerinin demokrasi esaslarına uygun hukuki düzenlemelerle sınırlarının çizilerek, partilerdeki oligarşik eğilimlerin ve baskıların ortadan kaldırılması; demokratik örgüt yapısının kurularak lider teşkilat, organlar ve adayların demokratik yöntemlerle belirlenmesi ve karar mekanizmasının tabandan tepeye oluşturulması süreci”* olarak tanımlamakta, burada da vurgunun demokrasinin parti içindeki siyasal hayata etkin bir şekilde geçirilmesi olduğu görülmektedir.

Ayrıca Türköne (2013: 348) ise parti içi demokrasiyi, *“partilerin örgütsel yapı ve işleyişlerinin her alanında demokrasinin var olması; katılımcı, şeffaf ve denetlenebilir olmasını ve/veya bünyesinde hukukun üstünlüğü sağlanması ile oligarşik eğilimlerin reddiyesini barındıran ve parti yönetici kadroları ile adayların adil, eşit, özgür seçimler ile belirlenmesi”* şeklinden ifade etmiştir. Burada da anlaşılacağı üzere temel vurgu parti içine demokrasiyi yerleştirmek olduğu görülmektedir.

Bir başka tanıma göre ise parti içi demokrasi, türlü parti kademeleri arasında ve bütün parti üyeleri arasında demokratik niteliklerin gerektirdiği düşünme, konuşma ve oy serbestliğinin hâkim olmasıdır. Parti kademeleri ve partililer partiye hayati değeri olan prensiplerle bağlıdırlar. Fakat bu prensiplerin sağladığı geniş bir alan vardır ki orada düşünme, tartışma ve oy vermede partililer serbesttir ve birbirlerinin hakkına müdahale etmeleri söz konusu bile olmamaktadır (Teksoy, 2010: 2).

Ayrıca yukarıdaki tanımlamalardan da görüleceği üzere parti içi demokrasi aslında demokrasi ile bağlantılı birçok hususu da bünyesinde barındıran bir kavramdır. Barındırdığı bu hususlardan ilki; siyasal partide demokratik bir yapının varlığından söz edebilmesi için parti örgütünün farklı kesimleri arasında bulundurması gerekmektedir. Ayrıca parti ile bağlantılı kişi ve kişiler arasında demokrasi için olmazsa olmaz olan düşünce, oy ve söz özgürlüğünün sağlanması gerekmekte olup böylece farklı düşüncelerin yaşama alanı bulması sağlanmalıdır. Siyasi partilerde parti içi demokrasinin varlık bulmasını gerektiren ikinci önemli husus ise, partinin her kademesinde görev alanların buldukları yere seçimle gelmeleridir. Ayrıca Yanık'a (2002, 104) göre partide görev alanların, görevde kalma sürelerinin sınırlandırılması, yeni yapılacak seçimler ile başka kişilerin de parti içerisinde görev üstlenmelerine fırsat verilmesi de gerektiği gibi kararların alınmasında partinin her kesiminde yer alan kişilerin etkin katılımı sağlanmalıdır. Buradaki amaç partide yer alan değişmez kişiler ve pozisyonlar ile bütün kararların tek bir merci tarafından alınmasının önüne geçmektir. Parti içi demokrasinin sağlanmasında sayılabilecek son husus ise, partinin örgüt yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Partilerin örgüt yapısı içerisinde siyasal kararların alınış şekli, parti başkanının parti içerisindeki rolü, önemi ve seçiliş biçimi, partinin

diğer organlarının ve görevlilerinin seçiliş şekli, partinin merkezîyetçilik seviyesi, hiyerarşik yapısı, partide alınan kararların denetimi, partinin merkez kadrosunun diğer bölümleri ile olan ilişkisi, üyelere verilen önem v.b gibi hususlar karşısındaki partinin tutumu parti içi demokrasinin varlığı ve bunun ne kadar özümsemiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır (İnan, 2014: 68).

Aynı zamanda sayılan tüm bu hususların etkin bir şekilde işleyebilmesi farklı fikirlerin ortaya konması yani muhalefet anlayışının doğması ile mümkün olabilmektedir. Gerek parti içi gerekse partiler arası muhalefetsiz bir demokrasi asla mümkün değildir. Batı demokrasilerinde en az çoğunluk kadar, muhalefetin de gerekli ve oldukça önemli bir kurum olduğu, demokrasinin ancak bu şekilde yürütülebildiği ve parti içi de kaçınılmaz olduğu belirtilmektedir. Siyasal muhalefetin partiler ve parlamento içinde yerleşebilmesi demokrasi ilkelerinin açıklıkla uygulanabilmesine; demokratik kurum ve kuruluşların işlevsel hale getirilmesine bağlıdır. Kısacası rejimin sağlıklı işleyişi öncelikle kurumlarının sağlıklı işlenmesini ve dolayısıyla parti içi demokrasinin yaygınlaşmasını gerektirmektedir (Kuş, 2010: 17).

3.TÜRKİYE'DE PARTİ İÇİ DEMOKRASİYİ ETKİLEYEN OLUMSUZ FAKTÖRLER

Parti içi demokrasi kavramına da değindikten sonra bu noktada bir başka önemli konu ise parti içi demokrasiyi etkileyen faktörlerdir. Parti içi demokrasiyi etkileyen faktörler konusunda literatür taraması yaptığımızda konunun çok çeşitli şekillerde ele alındığını görmekteyiz. Bu kapsamda parti içi demokrasiyi etkileyen faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Önal, 2007: 2):

- Siyasal Kültür
- Sosyal Yapı
- Seçim Sistemi
- Baskı Grupları
- Parti Liderliği
- Yasal Mevzuat

3.1.Siyasal Kültür

Siyasal kültür partilerdeki parti içi demokrasiyi ve aynı zamanda merkezîyetçiliği etkileyen önemli etkenlerden birisidir. Siyasal kültür sistemi siyasal partilerin işlevi ve yapısının toplum nezninde nasıl görüldüğüne göre değişim göstermekte ve siyasal sisteme de öyle yansımaktadır.. Siyasal gelişme noktasında önem taşıyan olgu ise bireylerin siyasal birikimleri ve kültür seviyeleridir. Siyasal kültürü tanımlamadan önce kısaca kültür kavramını tanımlamaya çalışalım; kültür, en genel hali ile bir toplumun yıllardır, yüzyılların birikimi sonucunda oluşan bazı ortak değerler bütünü olarak tanımlanabilmektedir (Öztekin, 2003: 209). Siyasal kültür; *“İnsanların içinde yaşadıkları toplumun yönetimiyle ilgili algı, ilgi, bilgi, değer ve eylemleri ile bunları etkileyen maddi ve manevi şartların bütünü”* olarak tanımlanmaktadır.

Aynı zamanda "bütünsel kültürün siyasal yönleri" olarak da ifade edilebilmektedir (Özer, 1996: 12).

Siyasal kültürün gelişmesi için önemli olan bazı etkenler vardır. Bu etkenler içerisinde en önemlisi ise eğitimidir. İnsanlar eğitildikçe ve eğitim seviyeleri arttıkça siyasal sistemlerdeki düşünce ve anlayışlar da değişmeye başlayacaktır. Bir toplumun siyasal kültürü o toplumun toplumsal değişimi sonucunda değişime uğrayabilmektedir (Öztekin, 2003: 211). Eğitimin konusunda Epictetus ise "sadece eğitilmiş olanlar özgürdür" sözünü ifade etmiştir.

1960'lı yıllardan sonra siyasal kültür ile ilgili yapılan alan araştırmaların başladığı görülmektedir. Gabriel Almond ve Sidney Verba tarafından bazı Avrupa ve Güney Amerika, Asya, Afrika ülkelerinde siyasal kültür araştırması çalışmaları yapılmıştır. Söz konusu araştırmaya göre eğitim seviyesi ve siyasal kültürü yüksek toplumların bazı ortak özellikleri vurgulanmıştır (Öztekin, 2003: 211):

- Bu tür toplumların fertleri yeni siyasal deneyimlere hazırdırlar,
- Toplumda yaşayan bireyler sadece kendi sorunları ile değil tüm toplumun sorunları ile ilgilidirler,
- Kişilerin geçmişten çok gelecek ile ilgili olduğu görülür,
- Bu tip toplumda yaşayan bireyler örgütlenmeye ve oluşturdukları örgütler ile siyasal sistem içerisinde yer almaya isteklidirler.

3.2.Sosyal Yapı

Ülkelerin kalkınmışlık ve geri kalmışlık düzeyleri ile bir bağ kurulabileceği ve ekonomik olarak gelişmiş devletlerin ve toplumsal yapıların demokratik pratikleri içselleştirmiş ve daha sağlıklı yapılara sahip olduğu ifade edilebilmektedir. Parti içi demokrasi ile sosyo-ekonomik gelişme düzeyi arasında doğru bir orantı olduğu görülmektedir. Nüfus, kentleşme, aile yapısı gibi değişik kriterler önemli rol oynamaktadır. Sivil toplum örgütleri siyasal sistem içerisinde gelişmiş bir sosyo-ekonomik yapıya bağlı olarak aktif bir rol oynayabilirler (Türküne, 2003: 272).

3.3.Seçim Sistemi

Seçim sistemleri siyasal rejimlerin vazgeçilmez unsurları arasındadır. Siyasal partiler ile seçim birbirleriyle karşılıklı bir etkileşim halindedir. Çünkü her ikisinin varlığı birbirine bağlıdır. Bir ülkede demokrasinin sağlıklı ve düzgün bir şekilde işlemesi için olmazsa olmaz değerlerden biri olarak karşımıza seçimler çıkmaktadır (Yanık, 2002: 114-115).

Seçim kelime olarak insanın kendisi için en uygun ve gerekli olanı belirleme davranışdır. Demokrasi bağlamında seçim ise, yönetilenlerin kendisini yönetecek olanlarını belirleme eylem ve işlemi olarak tanımlanabilir. Demokratik kurama göre meşru iktidar kaynağını halkoyundan alan iktidardır (Öztekin, 2003: 151).

Seçme hakkı bugünkü noktaya gelene kadar çeşitli değişimlere uğramıştır. Bu değişimler genel hatları ile kısıtlı seçme hakkından genel oy sistemine geçiş şeklinde kendini göstermiştir. İlk olarak kısıtlı oy ilkesinin uygulandığı dönemde çeşitli kısıtlamalara gidilmiş, bu kısıtlamalar; servete,

cinsiyete, yaşa, ırka, eğitime ve yeteneğe bağlı olan kısıtlamalar olmuştur. Daha sonra ki süreçte ise seçme hakkının önündeki bu kısıtlamalar kaldırılarak genel, eşit, serbest, gizli oy hakları tanınmıştır (Dursun, 2008: 342-344).

Seçim sistemi ülkenin tarihsel gelişimi ve bu gelişim içerisinde siyasal düzlemde benimsemiş olduğu değerlere, siyasal geleneklere, ülkenin siyasal yapısına ve koşullarına bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir. Bu farklılıklar ise seçim sisteminin temel amaçları olan temsilde adaleti ve/veya yönetimde istikrarı ya da her ikisini sağlamaya yönelik olarak karşımıza çıkmaktadır (İnan, 2014: 98).

Seçim sistemlerinin çeşitli şekilleri olmakla birlikte en yoğun olarak uygulanan modelleri olarak karşımıza çoğunluk sistemi ve nispi temsil sistemi çıkmaktadır (Gözler, 2011: 721). Kısaca değinmek gerekirse; çoğunluk sistemi: bir seçim çevresinden çıkacak olan milletvekili sayısına ve seçimlerin kaç aşamada tamamlanacağına göre bir ayrıma tabi tutulabilmektedir. Bir milletvekili seçiliyorsa tek adlı yahut dar bölge çoğunluk sistemi olarak, birden çok milletvekili seçildiği durumlarda ise çok adlı veya geniş bölgeyi ifade edilebilir. Geleneksel olarak bu sistemin İngiliz ve Fransız sistemi türleri vardır. İngiliz sistemi tek turlu çoğunluk sistemi iken Fransız Sistemi ise dar bölgeyi iki turlu seçim sistemidir (Türküne, 2003: 295).

Nispi temsil sistemi ise; çoğunluk sisteminin ortaya çıkardığı çeşitli aksaklıkları gidermek için ortaya çıkmış bir sistemdir. Bu sisteme göre ise, partiler aldıkları oy oranında milletvekili çıkarmalarına imkân vermektedir. Çoğunluk sistemi toplumdaki küçük grupların temsilini zorlaştırdığı için bu sistem bu zorlaştırmaları gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu seçim sistemi tek turlu olarak uygulanmakta ve tek turda bitmektedir, ikinci tura gerek kalmaz (Dursun, 2008: 356).

3.4.Baskı Grupları

Demokrasiyi günümüzde halkın seçimden seçime iradesinin açıkladığı temsili bir sistem olarak anlamak birçok unsuru dışarıda bırakmak demektir, halk seçimler dışında da siyasal hayata çeşitli şekillerde katılmaktadır. Bu nokta da ise karşımıza baskı grupları çıkmaktadır (Türküne, 2003: 315).

Demokrasilerde halk hâkimiyetini sağlamak için kullanılan bir başka önemli unsur ise baskı gruplarıdır. En genel anlamı ile baskı grupları, kamu makamlarının kararlarını herhangi bir grubun çıkarları ya da düşünceleri şekline sokmak için girişilmiş olan örgütlü yapılardır. Baskı grupları ile siyasi partiler arasındaki bazı farklılıklar mevcuttur. Bunlara değinmek gerekirse (Türküne, 2003: 335);

- **Amaçları Bakımından:** siyasi parti siyasi amaç elde etmek ve iktidarı ele geçirme iken baskı grupları belirli konularda yoğunlaşmış belli amaçlara ulaşmaya çalışmaktadır,
- **Yöntem Bakımından:** Siyasi partiler sürekli olarak siyaset ile uğraşmaktadır. Amaçlarına ulaşmak için seçimleri kullanmaktadırlar, baskı grupları ise amaçlarına ulaşmaları ya da ulaşmamaları seçim sonuçlarına göre değişmemektedir.
- **Üyelik Bakımından:** siyasi partilerin amacı seçim kazanmak olduğu için toplumdaki geniş destek aramakta buna karşın baskı gruplarının üyeliği ise siyasi partilere göre daha dar kapsamlı kalmaktadır

3.5.Parti Liderliği

Liderler partilerin en tepe noktalarında bulunan aktif olarak siyasette çalışan kişilerdir. Yöneticiler hem parti içinde hem de parti dışında önemli bir itibara sahip oldukları için partiye oy ve üye kazandırmaya çalışırlar. Tabi ki bu durumun tam aksi de mümkün olabilmektedir (Öztekin, 2003: 76).

Parti içinde ve partiler arasında liderliğe aday kişilerin çok olması rejimin olumlu olarak değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Çünkü partiler liderlerin ayrılmasında etkilenmemesi gereken siyasi örgütlerdir. Liderlerden sonra da partiyi devam ettirecek ikinci ve üçüncü adamlar, siyasi ideolojiye ve partiye hareket kazandırabilmektedirler (Tuncay, 1996: 164).

3.6.Yasal Mevzuat

Siyasi partiler ilk defa 1961 Anayasası ile hukuksal bir boyuta taşınmış ve böylece ülkemizde Siyasi Partiler Hukuku gelişmeye başladığı görülmektedir. Başka bir deyişle siyasi partiler hukukumuzun geçmişinin 1950'li yıllara dayandığını ifade edebiliriz. 1961 Anayasasında olduğu gibi 1982 Anayasa'sı da siyasi partileri "demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları" olarak nitelendirmiştir (Türk, 2009: 70).

Siyasal partileri düzenleyen yasal mevzuat olarak, başta anayasa olmak üzere, siyasi partiler kanunu ve parti tüzük ve yönetmeliklerdir.

4.TÜRKİYE'DE PARTİ İÇİ DEMOKRASİ SORUNUNA İLİŞKİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bir ülkede parti içi demokrasinin olmamasından kaynaklı sorunları maddeler halinde sıralamak mümkündür (Tuncay, 1996: 52):

- Toplumsal tercihlerin tam olarak belirlenememesi,
- Özgür iradenin kendini gösterememesi,
- Politikadan uzaklaşmaların görülmesi,
- Yetenekli, çalışkan, dürüst ve bilgili kişiler politikaya giremediği için karizmatik liderliğe teşvik edilmesi,
- Oligarşik yapı ile rejimin kişiselleştirilmesi ve tek adam güdümünde sınırlı yönetimin gündeme gelmesi
- Batı demokrasilerindeki kavram ve kuralların kökleştirilemiyor olması ve bunun farklı rejim arayışlarına yöneltmesi. Dolayısıyla demokratik kültürün oluşturulamaması ve bu süreçte rejimi olumsuz etkilemesi,
- Kamu yönetiminin, toplumun bütün kesimlerini olumsuz yönde etkilemesi,
- Demokratik birlikler, partiler, dernekler, sendikalar ile basının beklenen objektif ve tarafsız rollerini icra edememesi,
- Kültür, dil, gelenek farklılıkları doğru sentez yapılmadığından, politikada kimlikler ayrışıyor ve bu durumun şiddeti gündeme getirmesi,
- Halk temsilcilerini tercih edememesi ve seçme ve seçilmenin tam olarak işleyememesi,
- Siyasal kararların kişiselleşmesi ve sosyal devlet anlayışının zedelenmesi,

- Kültürel yabancılaşma ve politik yozlaşma içinde olan vatandaş ve yöneticilerin gündeme gelmesi,
- Bozulan demokraside halkı seçilenlere güven duymaması, sahip çıkılmaması ve parlamentodan umudunu kesmesi sonucu politik yozlaşmanın gündeme gelmesi,
- Asker müdahale şartlarının oluşturulmasına katkı sağlaması,
- Ve toplumsal bunalımlar ve sosyal çalkantılara karşı yeni bir kurtarıcı aranması.

Yukarıda sayılanlar Türk siyasi tarihi açısından irdelendiğinde belirli dönemlerde bu durumların Türkiye’de demokratik yapı ve kurumlarda görüldüğü bilinmektedir. Türkiye’de demokrasi kültürünün daha yeni yeni filizlenmeye başladığı, öncesinde gerek demokrasinin gerekse onun en önemli bileşenlerinden olan siyasi partilerin çağdaş demokratik yapılanmadan oldukça uzak oldukları görülmektedir. Özellikle siyasi partilerin, lider ve/veya küçük bir azınlığın hegemonyası altında eylem ve işlemlerini gerçekleştirdikleri ve aday tespitinden parti disiplinine, üyelik güvencelerinden mali yapı ve denetimlere kısaca parti içi demokrasi ile ilgili birçok hususta antidemokratik işlemler tesis ettikleri dönemsel olarak Türkiye tarihinde görülmüştür. Kısaca demokrasinin en temel kurumlarından olan partilerin parti içi demokrasisi açısından söylenebilecek pek bir şey bulunmamaktadır (İnan, 2014: 165).

Yukarıda sayılan sorunlar bu konuda çözüm önerilerini de gündeme getirmiştir. Parti içi demokrasi sorunsalına yönelik çözüm önerilerinin ilki yeni hukuksal düzenlemelerin getirilmesi yönünde olurken bir diğeri de siyasi kültürün ve düşünsel anlamda toplumda değişimin ve dönüşümün kaçınılmaz olduğu noktasında olmuştur.

Türkiye’de mevcut siyasî partilere bakıldığında hiyerarşik bir şekilde parti lideri ve yakın çevresinin tartışılmaz egemenliği görülmekte, düşünce ve siyasi örgütlenme özgürlüğünün sınırlı olduğu (Parla, 1995: 95), bu durum parti içi demokrasinin işlemesine engel olan oligarşik yapıyı oluşturmaktadır. Böylelikle siyasi partiler hem demokrasiye, hem de her türlü değişime kapalı hale gelmektedir. Parti içi demokrasi ise, partinin bütün kademelerinde görev alanların seçimle ve belirli bir süre için göreve gelmelerini şart koşarken, ülkenin önemli sorunları hakkında çözüm önerilerinin de alt kademelerden yukarı kademelere doğru gerçek ve demokratik bir süreç içerisinde ulaşabilmesini gerektirmektedir. Siyasî partilerin topluma öncülük edebilmesinin ve çoğulcu demokrasiyi yaşama geçirebilmesinin ön şartı, parti içinde farklı fikirlerin bir arada yaşayıp, yarışmasına imkân veren bir parti içi hukuk ve demokrasi düzeninin kurulmasını ve işlerlik kazanmasını sağlamaktır. Kabasakal (1991: 21) da parti içi demokrasinin göstergesi olarak parti üyelerinin haklarını gözetmesi, parti içi yarışın ve kongrelerin yönetimden bağımsız gerçekleşmesi, adayların belirlenmesinde üyelerin etkin katılımını örnek göstermektedir. Bu kapsamda Türkiye’de demokrasiyi yaşatmak ve sürdürmek için siyasi partilerin demokratik bir içyapıya sahip olmaları ve bunu iç hukuka aktarmaları gerekir. Aksi halde kendi içlerinde demokrasiyi uygulayamayan partilerin ülke bazında demokrasi mücadelesi yapması gerçekçi ve inandırıcı olmayacaktır (Şafak, 2012: 7). Bunlara ek olarak parti içi demokrasiyi geliştirmek için hukuksal anlamda yapılması gereken düzenlemeleri şöyle sıralamak mümkündür (İnan, 2014: 212-213):

- Yapılacak olan ilk düzenleme 1982 anayasasının tekrar ele alınması olmalıdır. Yeni yapılacak anayasa da; birey odak noktada olmalı, halkın yönetiminin yerine özgür halkın yönetimini ortaya koymalı (Tuzcuoğlu, 2001: 82), demokratik tüm değerlere yer vermeli, siyasal katılımın, örgütlenmenin ve düşünce ile ifade özgürlüklerinin önündeki engeller kaldırmalı ve özellikle bunları irdeleyecek olan yargının bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlanarak, örgütlenme yapısı ile siyasi sistem arasındaki uyumsuzluk (Karpaz, 2013: 7) giderilmelidir. Aksi takdirde parti içi demokrasinin önündeki en büyük hukuksal sorun mevcudiyetini korumuş olacaktır.
- Parti içi demokrasinin işlerlik kazanması için mevcut SPK' da da birtakım değişikliklere gidilmelidir. Her şeyden önce parti tabanının güçlendirilmesi ve demokrasinin geniş bir toplumsal zeminde hayat bulması için partilere dayatılan tek tip örgütlenme modeline son verilmeli, örgütlenmenin önü açılmalı hatta internet üzerinden örgütlenme sağlanmalıdır.
- Parti içi demokrasi açısından diğer bir hukuksal anlamda önemli konu olarak karşımıza siyasi partilerin finansman ihtiyacı ve mali denetimleri çıkmaktadır. Siyasi partilerin belirli çıkar çevrelerinin etkisinde olmalarını engellemek ve iktidara eşit koşullarda yarışmalarına sağlamak için üye aidatlarının toplanılmasına önem verilmelidir. Mali denetime ilişkin olarak ise; tüm siyasi partileri kapsayan tek tip bir muhasebe sistemi öngörülmesi, partilerin yerel örgütleri ile merkez organlarının denetiminin farklı birimler tarafından gerçekleştirilmesi, denetimin anayasa mahkemesi (AYM) yerine Sayıştay tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir.
- Ülkemiz açısından partilere ilişkin beliren en önemli sorunlardan birisi olarak karşımıza kapatma rejimi çıkmaktadır. Bunun aşılmasına ilişkin olarak siyasi partilerin kapatılması konusunun; demokratik esaslara bağlanarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile uyumlu hale getirilmesi, SPK'nın getirmiş olduğu yasakların yumuşatılması ve azaltılması, antidemokratik yasaklar yerine, daha genel ilkeler oluşturularak bu ilkeler doğrultusunda kanunlar liberal bir şekilde yorumlanması ve uygulanması, AYM'nin siyasi ve ideolojik karar alması yerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) kararlarına uygun hak eksenli karar almasının sağlanması, partiler için kademeli ceza sisteminin öngörülmesi ve kapatma durumuna en son çare olarak başvurulması gerekmektedir.

Tabii ki de Türkiye'de parti içi demokrasinin gelişmemesinin nedenini sadece hukuksal eksikliklere bakarak değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Dolayısıyla parti içi demokrasinin gelişmemesindeki önemli bir sorun siyasi/demokratik kültürün oluşmamasından da kaynaklı olmaktadır.

Türkiye'de hâkim olan demokrasi algısı, Öğün'ün (2004: 84) de belirttiği gibi özgürlükçü içerikten yoksun bir önem arz etmekte ve demokrasi kültürü ya da anlayışı, antik demokrasinin saflığı düzeyinde kalmaktadır. Demokrasiden anlaşılan kuru bir eşitlikçiliktir. Bu anlamda Türk demokrasisi bütün modern donanımına rağmen, dünyanın en eski demokrasilerinden birisi olmaktadır. Bu nedenle de demokrasinin anlam dünyasında eleştirel bir tartışma yapmaya dahi maalesef, erişmiş olamadığımız gibi siyasal bilince de

ulaşabilmiş değiliz. Bunda kültürün oluşmamasında elbette başlangıcından bugüne kadar, hukuktan siyasete, inançtan kültüre, eğitimden ekonomiye kadar hayatın tüm alanlarında yurttaşlarına, kendilerini özgür ve güvende hissedecekleri bir demokrasi pratiği sunamamış siyasi sistemimizin de büyük etkisi vardır (Bilge, 2011: 54). Yine Türk toplum geleneğinde devletin bekası, düzenin korunması, çatışma ve farklılıkların ortadan kaldırılması ve toplum ile devlet birleşmesi temel değerler olarak belirmektedir. Bunlar karşısında temel haklar ve demokratik değerler geri plana itilebilmekte, buradaki amaç ise mutlak olarak nitelendirilen devletin sürekliliğini ve devamını sağlamaktır. İşte söz konusu bu yapının kırılıp demokratik değerlerin ön plana çıkarıldığı bir yapı olarak siyasal kültürün yeniden kurgulanması ve bu şekilde demokrasi kültürünün gelişmesi gerekmektedir. Bu ancak çatışma kültürü yerine uzlaşma kültürünün mevcudiyeti, toplumsal sistemde yer alan güven ve hoşgörü eksikliğinin aşılması ve devletin bahsediciliğinden ziyade bireyin kendi gücünün farkına vararak mevcut yapıyı değiştirebileceğine inanması ile olacaktır. Yani birey toplumsal bir varlık olarak kendi gücünün farkına varmalı, görüşlerini ifade etmekten kaçınmamalı ve farklılıkların dile getirilmesi ölçüsünde toplumsal gelişim dinamizminin yakalanacağını içselleştirmelidir. İşte böyle bir ortamda tüm merkezi ve dışsal belirlemeler sona ererek birey kendi varlık gücünden hareketle değerli olduğunun farkına varacak, toplumsal sorunlar kaynağında çözülecektir. Böylelikle âdem-i merkezîyetçi bir yapıya kapı aralanıp merkezi oligarşik eğilimler kırılacaktır. İstenilen bu sürecin tabii ki de bir anda gerçekleşmesi mümkün olmayıp ortak aklın gelişmesi uzun bir zaman dilimini alması muhakkaktır. Ancak demokratik eksenli yapılan ve ortak akılda kendini bulan her türlü değişim bireylerin özgürlükleri, hakları, gelişimleri kısacası demokrasinin içselleştirilmesi bağlamında önemli adımlar olarak karşımıza çıkacaktır. İşte bu ortamda hukuksal düzlemde gerçekleştirilecek iş ve işlemler demokratik değerlerin ve siyasal kültürün gelişmesinde, en azından farkındalık yaratılmasında bir katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir (İnan, 2014: 211-212).

Sonuç olarak Türkiye’de parti içi demokrasinin yerleşebilmesi için, gerekli yasal, kültürel ve sosyo-ekonomik anlamda temel yapının oluşturulması gerekmektedir. Bu yapının tam olarak yerleşmesi süreç isteyen bir durumdur. Ancak unutulmamalıdır ki parti içi demokrasi, bir ülkenin demokratikleşmesinde temel sacayaklarından birini oluşturmakta ve demokratik siyaset de, parti içi demokrasi tam manasıyla gerçekleşmeden mümkün olmayacaktır (Kuş, 2010: 107).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Demokrasinin kavramsal olarak oldukça eski bir geçmişi vardır. Fakat dünyada yaygın olarak uygulanmaya başlanması ise 20. yüzyılın ortalarına denk gelmektedir. Demokrasi, tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde uygulanmaya çalışılmışsa da, günümüzde uygulanan model genel olarak temsili demokrasi modelidir. Fakat son dönemlerde dünyadaki eğilimin ise temsili demokrasiden katılımcı ve çoğulcu demokrasiye geçmeye yönelik olduğu görülmektedir (Ekizceleroğlu, 2008: 429). Bu noktada demokrasi kavramı bireylerin siyasal hayata etkin katılabilmelerinde öncelikle siyasi partileri karşımıza çıkarmaktadır. Bu kapsamda siyasi partiler demokrasinin

işleyişine ivme kazandıracak yapılar olmaktadır. Dolayısıyla siyasi partilerde demokratik bir yapının işleminin ilk ve kaçınılmaz şartı ise parti içi demokrasinin etkin varlığı olmaktadır. Tuncay parti içi demokrasiyi, “*Siyasi partilerin örgüt içi düzenlerinin demokrasi esaslarına uygun hukuki düzenlemelerle sınırlarının çizilerek, partilerdeki oligarşik eğilimlerin ve baskıların ortadan kaldırılması; demokratik örgüt yapısının kurularak lider teşkilat, organlar ve adayların demokratik yöntemlerle belirlenmesi ve karar mekanizmasının tabandan tepeye oluşturulması süreci*” olarak tanımlamaktadır (Tuncay, 1996: 52). Demokrasiden beslenen bir yapı olan siyasi partilerin kendi iş, eylem ve projelerinde demokrasiyi hayata geçirmek istemeleri normal olmakla birlikte bu durum siyasi partilerin temel anlayışları olarak günümüzde yer edinmiştir.

Ancak parti içi demokrasiyi etkileyen birçok etmen de günümüzde söz konusu olmaktadır. Bunlar arasında partinin örgütsel yapısı, parti liderinin tutumu, aday tespit yöntemi, parti disiplini, finansman kaynakları gibi içsel faktörler sayılırken aynı zamanda bir takım dışsal faktörler de sayılabilmektedir. Bunlardan ilki ve belki de en önemlisi mevcut siyasal kültürdür. Bunun yanında hükümet sistemi, seçim sistemi, anayasal yapı, sosyo-ekonomik yapı, yönetsel yapı, toplumsal örgütlenme düzeyi ve siyasi partilerin baskı grupları ile ilişkileri gibi unsurların parti içi demokrasi üzerinde olumlu/olumsuz çok büyük etkileri olmaktadır (Ekizceleroğlu, 2008: 429).

Bu durum Türkiye ölçeğinde düşünüldüğünde, siyasi partilerde parti içi demokrasinin etkilendiği iç ve dış faktörler kapsamında sayılan mevcut problemlerden dolayı yerleşmesi ve sürekliliğinin sağlanması mümkün görünmemektedir. Bunun önüne geçilebilmesi için birtakım düzenlemelere gidilmeli ve temel öncelik anayasanın yeniden ele alınması şeklinde olmalıdır. Bu gibi hukuksal düzenlemelerin yanında parti içi demokrasinin tam anlamıyla siyasi partilere yerleşmesi için demokratik değerlerler ilintili olan siyasal kültürün de önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Çünkü Türk toplum geleneğinde devletin sürekliliği, düzenin korunması, çatışma ve farklılıkların kabul edilmemesi ve toplum ile devlet birleşmesi temel değerler olarak belirlemekte, bunlar karşısında temel haklar ve demokratik değerler geri plana itilebilmektedir. Buradaki amaç devletin sürekliliğini ve devamını sağlamaktır.

Siyasi partilerde söz konusu parti içi demokrasinin gelişmesi için bu yapının kırılıp demokratik değerlerin ön plana çıkarıldığı bir yapı olarak siyasal kültürün yeniden kurgulanması (inan, 2014: 225) gerekmekte ve mevcut olan sorunun çözümünü sağlayacak öneriler dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda demokrasinin gerçek manada siyasi partilerde hayat bulabilmesi hem hukuksal anlamda hem de siyasi-kültürel bazda yapılacak değişimlerle mümkün olabilmektedir.

Sonuç olarak demokrasi için vazgeçilmez olan, demokrasinin kurumsallaşması ve sürdürülebilirliği açısından gerekli görülen siyasi partiler, Türkiye’de her ne kadar parti içi demokrasiyi tam olarak uygulamıyorsa da bu durum parti içi demokrasinin tamamen siyasi partilerde uygulanamayacağı anlamına da gelmemelidir. Bu durum hem bir süreç işi olmakta hem de yukarıda anlatılan öneriler çerçevesinde hukuksal ve siyasi-kültürel bazda yapılacak birtakım değişikliklerle bu sorunun önüne geçilmesi mümkün görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Bilge, M., (2011). Türkiye’de Demokrasi Kültürü: Siyaset ve Toplum, Alıntı: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/viewFile/5000146758/5000133920>, Erişim Tarihi: 29.11.2015.
- Çelik, Ö., Aksan, G. (2011).Demokrasi ve Bürokrasi Arasındaki Gerilim Temelinde Türk Hukukundaki Bazı Düzenlemeler Genel Bir Bakış, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt:15, Sayı: 2.
- Çelik, Ö., Aksan, G.(2011).Gerilim ve Uzmanlaşma: Demokrasi Ekseninde Bürokrasi ve Siyaset İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 25.
- Dursun, D., (2008).Siyaset Bilimi, 4.b, Beta Yayınları, İstanbul.
- Ekizceroğlu, R.(2008) Türkiye’de Parti İçi Demokrasi’nin Hukuksal Boyutları, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 275s.
- Erdoğan, M., (1998). Liberal Toplum Liberal Siyaset, 2. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Giritli, İ., Sarmaşık J., (2001).Anayasa Hukuku, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş Yeni Bası, 2. Baskı, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Gökçe, A., F., (2013). Siyasi Partilerde Parti İçi Demokrasi Ve Disiplin Algısı: Türkiye, Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi / Journal of Academic Researches and Studies, Yıl 5, Sayı 9, 64-79ss.
- Gözler, K., (2006).Anayasa Hukukuna Giriş, Yedinci Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gözübüyük, Ş., (2002). Anayasa Hukuku, 10.b, Turan Kitabevi, Ankara.
- İnan, S., (2014). Türkiye’de Demokrasinin Yapılanmasında Önemli Bir Unsur: Parti İçi Demokrasi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Tez, Ankara, 242s.
- Kabasakal, M., (1991). Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960), Tekin Yayınları, İstanbul.
- Kapani, M., (1995). Politika Bilimine Giriş, Bilgi Yayınevi, 7. Baskı, Ankara, 160s.
- Kapuçoğlu, S., (2004) Demokrasi ve Parti İçi Demokrasi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 152s.
- Karpat, K., (2013). Türk Siyasi Tarihi Siyasal Sistemin Evrimi, Timaş Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 368s.
- Kuş, H., (2010). Türkiye’de Siyasi Partilerin Gelişimi Ve 1980 Sonrası Sağ Partilerde Parti İçi Demokrasi Sorunu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 113s.
- Odyakmaz, Z., (1996). Siyasi Partilerin Kapatılması İle İlgili Hükümlerde Uyumsuzluklar Ve Uygulamadaki Güçlükler, Alıntı: http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg13/zehraodyakmaz.pdf, Erişim Tarihi: 28.11.2015.
- Öğün, S. S., (2004). Türk Politik Kültürü, İstanbul, Alfa Yayınları.
- Ökmen, M., (2008). Demokratik Yerinden Yöneti, Sivil Toplum ve Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset Dergisi, Yıl:3, Sayı: 27.
- Önal, M., (2007) Türkiye’de Parti İçi Demokrasi: Chp Ve Akp Örneği, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi 307s.

- Özbudun, E., (1974). Siyasal Partiler, Ankara, Sevinç Matbaası.
- Özer, İ. (1996) Siyasal Kültür, Demokrasi ve Demokratik Değerler, Hacettepe üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt:14, Sayı:1, Ankara.
- Öztekin, A. (2003). Siyaset Bilimine Giriş, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Parla, T., (1995). Türkiye'nin Siyasal Rejimi 1980-1989, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 233s.
- Pustu, Y., (2005) Yerel Yönetimler ve Demokrasi, Sayıştay Dergisi, Nisan Haziran Dönemi, Sayı: 57.
- Şafak, A., (2012). Türk Demokrasisi - Siyasi Partiler, Parti Kültürü Ve Seçim Sistemi Üzerine, Alıntı: [http://C:/Users/user/Downloads/5000079713-5000108571-1-PB%20\(1\).pdf](http://C:/Users/user/Downloads/5000079713-5000108571-1-PB%20(1).pdf), Erişim Tarihi: 28.11.2015.
- Teksoy, B., Y., (2010). Demokrat Parti'de Parti İçi Demokrasi (1946-1960), Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dokuz Eylül Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 196s.
- Tezcan, M., (2013). Siyasi Partiler Yasası Bağlamında Parti İçi Demokrasi İncelemesi, Leges Kamu Hukuku Dergisi, Sayı 6, 36-45ss.
- Tuncay, S., (1996). Parti İçi Demokrasi ve Türkiye, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Tunç, H., (2008). Demokrasi Türleri Ve Müzakereci Demokrasi Kavramı, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Y. Sa. 1-2.
- Tuzcuoğlu, F., (2001). Anayasal Demokrasi, Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi, Der: Davut Dursun, Şehir Yayınları, Ankara, 297s.
- Türk, C., (2009). Parti İçi Demokrasi: Chp, Mhp Ve Ak Parti, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 239s.
- Türküne, M., (2013). Siyaset, İstanbul, Etkileşim Yayınları.
- Türküne, M., (2003). Siyaset Bilimi, Lotus Yayınları.
- www.todaie.edu.tr/yayinlar/dergi_goster.php?kodu=1041&dergi=3 Anıl Çeçen, Demokrasi ve İnsan Hakları, Erişim Tarihi: 8.12.2015.
- Yaman, A., (2014). Cumhuriyet Halk Partisi'nde Parti İçi Demokrasi İstanbul-Fatih İlçesi Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yıldız Teknik Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 133s.
- Yanık, M., (2002). Parti İçi Demokrasi, Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.